

www.mientayvn.com

Dịch tiếng anh chuyên ngành khoa học tự nhiên và kỹ thuật.

Dịch các bài giảng trong chương trình học liệu mở của học viện MIT, Yale.

Tìm và dịch tài liệu phục vụ cho sinh viên làm seminar, luận văn.

Tại sao mọi thứ đều miễn phí và chuyên nghiệp ???

Trao đổi trực tuyến tại:

http://www.mientayvn.com/chat_box_toan.html

Chương 6

GIAI GÀN ÑUÌNG PHÖÔNG TRÌNH VI PHÂN

I. GIẢI GẦN ÑƯỜNG PTVP CẤP 1 :

Xét bài toán Cauchy : tìm nghiệm $y=y(x)$ của phương trình vi phân với giá trị ban đầu y_0

$$\begin{cases} y' = f(x, y), \quad \forall x \in [a, b] \\ y(a) = y_0 \end{cases}$$

Các phương pháp giải gần ñường :

- Công thức Euler
- Công thức Euler cải tiến
- Công thức Runge-Kutta

1. Công thức Euler :

Để tìm nghiệm gần đúng của bài toán Cauchy ta chia đoạn $[a, b]$ thành n đoạn nhỏ bằng nhau với bước $h = (b-a)/n$

$$x_0 = a, x_1 = x_0 + h, \dots, x_k = x_0 + kh, \dots, x_n = b$$

Nghiệm gần đúng của bài toán là dãy $\{y_k\}$ gồm các giá trị gần đúng của hàm tại x_k

$$\text{Ta có } y_k \approx y(x_k), k = 0, n$$

Giả sử bài toán có nghiệm duy nhất $y(x)$ có đạo hàm đến cấp 2 liên tục trên $[a, b]$.

Khai triển Taylor ta có

$$y(x_{k+1}) = y(x_k) + (x_{k+1} - x_k) y'(x_k) + \frac{(x_{k+1} - x_k)^2}{2} y''(\xi_k)/2$$

với $\xi_k \in (x_k, x_{k+1})$

Công thức Euler :

$$y_{k+1} = y_k + h f(x_k, y_k), \quad k = 0, n-1$$

$$\text{với } h = x_{k+1} - x_k$$

Ví dụ: Dùng công thức Euler tìm nghiệm gần đúng của bài toán Cauchy

$$\begin{cases} y' = y - x^2 + 1, & 0 \leq x \leq 1 \\ y(0) = 0.5 \end{cases}$$

với $n = 5$

Tính sai số biết nghiệm chính xác là:

$$y(x) = (x+1)^2 - 0.5e^x$$

giải

ta có $h = 0.2$

$$x_0 = 0, x_1 = 0.2, x_2 = 0.4, x_3 = 0.6, x_4 = 0.8, x_5 = 1$$

Công thức Euler

$$\begin{cases} y_0 = 0.5 \\ y_{k+1} = y_k + h f(x_k, y_k) = y_k + 0.2 (y_k - x_k^2 + 1) \end{cases}$$

k	x_k	y_k	$y(x_k)$	$ y(x_k) - y_k $
0	0	0.5	0.5	0
1	0.2			
2	0.4			
3	0.6			
4	0.8			
5	1			

$$A = 0$$

$$B = 0.5$$

$$B = B + 0.2(B - A^2 + 1) : A = A + 0.2 :$$

$$(A+1)^2 - 0.5eA : \text{Ans} - B$$

* Nhan xét : công thức Euler không gian, không sai
số còn lớn nên ít nước sâu đúng

2. Công thức Euler cải tiến :

$$\begin{cases} y_{k+1} = y_k + (k_1+k_2)/2 & k = 0, 1, \dots, n-1 \\ k_1 = hf(x_k, y_k), \\ k_2 = hf(x_k+h, y_k + k_1) \end{cases}$$

vôùi $h = x_{k+1} - x_k$

Ví dụ: Dùng công thức Euler cải tiến tìm nghiệm gần đúng của bài toán Cauchy

$$\begin{cases} y' = y - x^2 + 1, & 0 \leq x \leq 1 \\ y(0) = 0.5 \end{cases}$$

với $n = 5$

Tính sai số biết nghiệm chính xác là:

$$y(x) = (x+1)^2 - 0.5e^x$$

giải

ta có $h = 0.2$

$$x_0 = 0, x_1 = 0.2, x_2 = 0.4, x_3 = 0.6, x_4 = 0.8, x_5 = 1$$

Công thức Euler cải tiến

$$\begin{cases} y_0 = 0.5 \\ y_{k+1} = y_k + (k_1 + k_2) / 2 \\ k_1 = 0.2(y_k - x_k^2 + 1) \\ k_2 = 0.2(y_k + k_1 - (x_k + 0.2)^2 + 1) \end{cases}$$

k	x_k	y_k	$y(x_k)$	$ y(x_k) - y_k $
0	0	0.5	0.5	0
1	0.2			
2	0.4			
3	0.6			
4	0.8			
5	1			

$$A = 0 \quad (x_k)$$

$$B = 0.5 \quad (y_k)$$

$$C = 0.2(B - A^2 + 1) :$$

$$D = 0.2(B + C - (A+0.2)^2 + 1):$$

$$B = B + (C+D)/2:$$

$$A = A + 0.2:$$

$$(A+1)^2 - 0.5e^A : \text{Ans-B}$$

3. Công thức Runge Kutta bậc 4 :

$$\left\{ \begin{array}{l} y_{k+1} = y_k + \frac{1}{6}(K_1 + 2K_2 + 2K_3 + K_4) \\ K_1 = hf(x_k, y_k) \\ K_2 = hf\left(x_k + \frac{h}{2}, y_k + \frac{K_1}{2}\right) \\ K_3 = hf\left(x_k + \frac{h}{2}, y_k + \frac{K_2}{2}\right) \\ K_4 = hf(x_k + h, y_k + K_3) \end{array} \right.$$

Ví dụ: Xét bài toán Cauchy

$$\begin{cases} y' = 2.7xy + \cos(x+2.7y), & 1.2 \leq x \\ y(1.2) = 5.4 \end{cases}$$

Dùng công thức Runge-Kutta tính gần đúng $y(1.5)$ với bước $h = 0.3$

giải

Công thức Runge-Kutta bậc 4

$$x_0 = 1.2, y_0 = 5.4$$

$$y_1 = y_0 + (K_1 + 2K_2 + 2K_3 + K_4) / 6$$

$$K_1 = 0.3(2.7x_0y_0 + \cos(x_0 + 2.7y_0))$$

$$K_2 = 0.3(2.7(x_0 + 0.3/2)(y_0 + K_1/2) + \cos(x_0 + 0.3/2 + 2.7(y_0 + K_1/2)))$$

$$K_3 = 0.3(2.7(x_0 + 0.3/2)(y_0 + K_2/2) + \cos(x_0 + 0.3/2 + 2.7(y_0 + K_2/2)))$$

$$K_4 = 0.3(2.7(x_0 + 0.3)(y_0 + K_3) + \cos(x_0 + 0.3 + 2.7(y_0 + K_3)))$$

Bấm máy ta ñöôc

$$K_1 = 4.949578057 \quad K_2 = 8.367054617$$

$$K_3 = 10.33000627 \quad K_4 = 19.41193853$$

$$y(1.5) = 15.69260639 \approx 15.6926$$

Ví dụ: Dùng công thức Runge-Kutta tìm nghiệm gần đúng của bài toán Cauchy

$$\begin{cases} y' = y - x^2 + 1, & 0 \leq x \leq 1 \\ y(0) = 0.5 \end{cases}$$

với $n = 5$

Tính sai số biết nghiệm chính xác là:

$$y(x) = (x+1)^2 - 0.5e^x$$

giải

ta có $h = 0.2$

$$x_0 = 0, x_1 = 0.2, x_2 = 0.4, x_3 = 0.6, x_4 = 0.8, x_5 = 1$$

$$A = 0 \quad (x_k)$$

$$B = 0.5 \quad (y_k)$$

$$C = 0.2(B - A^2 + 1) :$$

$$D = 0.2(B + C/2 - (A+0.1)^2 + 1):$$

$$E = 0.2(B + D/2 - (A+0.1)^2 + 1):$$

$$F = 0.2(B + E - (A+0.2)^2 + 1):$$

$$B = B + (C+2D+2E+F)/6:$$

$$A = A+0.2:$$

$$(A+1)^2 - 0.5e^A: \text{Ans-B}$$

Công thức Runge-Kutta bậc 4

$$y_{k+1} = y_k + (K_1 + 2K_2 + 2K_3 + K_4) / 6$$

$$K_1 = 0.2(y_k - x_k^2 + 1)$$

$$\begin{aligned} K_2 &= 0.2 [y_k + 0.1(y_k - x_k^2 + 1) - (x_k + 0.1)^2 + 1] \\ &= 0.2(1.1 y_k - 1.1 x_k^2 - 0.2 x_k + 1.09) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} K_3 &= 0.2 [y_k + 0.1(1.1 y_k - 1.1 x_k^2 - 0.2 x_k + 1.09) \\ &\quad - (x_k + 0.1)^2 + 1] \\ &= 0.2(1.11 y_k - 1.11 x_k^2 - 0.22 x_k + 1.099) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} K_4 &= 0.2 [y_k + 0.2(1.11 y_k - 1.11 x_k^2 - 0.22 x_k + 1.099) \\ &\quad - (x_k + 0.2)^2 + 1] \\ &= 0.2(1.222 y_k - 1.222 x_k^2 - 0.444 x_k + 1.1798) \end{aligned}$$

$$\begin{cases} y_0 = 0.5 \\ y_{k+1} = y_k + 0.2(6.642y_k - 6.642x_k^2 - 1.284x_k + 6.5578)/6 \end{cases}$$

k	x_k	y_k	$y(x_k)$	$ y(x_k) - y_k $
0	0	0.5	0.5	0
1	0.2			
2	0.4			
3	0.6			
4	0.8			
5	1			

II. GIẢI GẦN ÑƯỜNG HEÄPTVP :

Xét hệphöông trình vi phân cấp 1

$$\begin{cases} y'_1 = f_1(x, y_1, y_2, \dots, y_m) \\ y'_2 = f_2(x, y_1, y_2, \dots, y_m) \\ \dots \\ y'_m = f_m(x, y_1, y_2, \dots, y_m) \end{cases}$$

với $a \leq x \leq b$ và thỏa ñiều kiện ban ñầu

$$y_1(a) = \alpha_1, y_2(a) = \alpha_2, \dots, y_m(a) = \alpha_m$$

Nghiệm $y = (y_1, y_2, \dots, y_m)$

Để tìm nghiệm gần đúng, ta chia đoạn $[a, b]$ thành n đoạn nhỏ bằng nhau với bước $h = (b-a)/n$ và các điểm chia

$$x_0 = a, x_1 = x_0 + h, \dots, x_k = x_0 + kh, \dots, x_n = b$$

Nghiệm gần đúng là dãy $\{y_k = (y_{1k}, y_{2k}, \dots, y_{mk})\}$

với $y_{ik} \approx y_i(x_k)$

Công thức Euler :

$$y_{i, k+1} = y_{i, k} + h f_i(x_k, y_{1k}, \dots, y_{mk})$$

$$\forall i=1..m; k = 0.. n-1$$

Công thức Euler cải tiến :

$$y_{i,k+1} = y_{i,k} + (K_{1i} + K_{2i}) / 2$$

$$K_{1i} = h f_i(x_k, y_{1k}, \dots, y_{mk})$$

$$K_{2i} = h f_i(x_k+h, y_{1k}+K_{11}, \dots, y_{mk}+K_{1m})$$

$$\forall i=1,m; k = 0, n-1$$

Công thức Runge-Kutta bậc 4 :

$$y_{i,k+1} = y_{i,k} + (K_{1i}+2K_{2i}+2K_{3i}+K_{4i}) / 6$$

$$K_{1i} = h f_i(x_k, y_{1k}, \dots, y_{mk})$$

$$K_{2i} = h f_i(x_k+h/2, y_{1k}+K_{11}/2, \dots, y_{mk}+K_{1m}/2)$$

$$K_{3i} = h f_i(x_k+h/2, y_{1k}+K_{21}/2, \dots, y_{mk}+K_{2m}/2)$$

$$K_{4i} = h f_i(x_k+h, y_{1k}+K_{31}, \dots, y_{mk}+K_{3m})$$

$$\forall i=1,m; k = 0, n-1$$

Ví dụ: Sử dụng công thức Euler giải gần đúng hệ phương trình

$$\begin{cases} y'_1 = 3y_1 + 2y_2 - (2x^2 + 1)e^{2x} \\ y'_2 = 4y_1 + y_2 + (x^2 + 2x - 4)e^{2x} \end{cases}$$

với $0 \leq x \leq 0.5$

Điều kiện ban đầu $y_1(0) = y_2(0) = 1$

Bước $h = 0.1$

So sánh với nghiệm chính xác

$$y_1(x) = \frac{1}{3}e^{5x} - \frac{1}{3}e^{-x} + e^{2x}$$

$$y_2(x) = \frac{1}{3}e^{5x} + \frac{2}{3}e^{-x} + x^2e^{2x}$$

Công thức Euler

$$\begin{cases} y_{10} = 1 \\ y_{1k+1} = y_{1k} + h (3y_{1k} + 2y_{2k} - (2x_k^2 + 1)e^{2x_k}) \end{cases}$$
$$\begin{cases} y_{20} = 1 \\ y_{2k+1} = y_{2k} + h (4y_{1k} + y_{2k} + (x_k^2 + 2x_k - 4) e^{2x_k}) \end{cases}$$

x_k	y_{1k}	$y_1(x_k)$	y_{2k}	$y_2(x_k)$
0	1	1	1	1
0.1				
0.2				
0.3				
0.4				
0.5				

$$A=0 \text{ (x)}$$

$$B=1 \text{ (y}_{1k}\text{)}$$

$$C=1 \text{ (y}_{2k}\text{)}$$

$$D=B + 0.1 (3B + 2C - (2A^2 + 1)e^{2A}):$$

$$C=C + 0.1 (4B + C + (A^2 + 2A - 4) e^{2A}):$$

$$B=D:$$

$$A=A+0.1$$

$$A=0$$

$$e^{5A}/3 - e^{-A}/3 + e^{2A}:$$

$$e^{5A}/3 + 2/3 e^{-A}/3 + A^2 e^{2A}:$$

$$A=A+0.1$$

III. GIẢI GẦN ÑÙNG PTVP CẤP CAO:

Xét phương trình vi phân bậc m

$$y^{(m)}(x) = f(x, y, y', \dots, y^{(m-1)}), \quad a \leq x \leq b$$

với ñiều kiện ban ñầu

$$y(a) = \alpha_1, y'(a) = \alpha_2, \dots, y^{(m-1)}(a) = \alpha_m$$

Nhặt $y_1 = y, y_2 = y', y_3 = y'', \dots, y_m = y^{(m-1)}$

Ta chuyển phương trình vi phân bậc m về hệ m phương trình vi phân cấp 1

$$\begin{cases} y'_1 = y_2 \\ y'_2 = y_3 \\ \dots \\ y'_{m-1} = y_m \\ y'_m = f(x, y, y', \dots, y^{(m-1)}) \end{cases}$$

với điều kiện ban đầu

$$y_1(a) = \alpha_1, y_2(a) = \alpha_2, \dots, y_m(a) = \alpha_m,$$

Ví dụ: Sử dụng công thức Euler giải gần đúng pt vi phân cấp 2

$$y'' - 2y' + 2y = \sin x e^{2x}, 0 \leq x \leq 0.5$$

Điều kiện ban đầu

$$y(0) = -0.4, y'(0) = -0.6$$

Với bước $h = 0.1$

So sánh với nghiệm chính xác biết nghiệm CX

$$y_1(x) = 0.2e^{2x} (\sin x - 2\cos x)$$

$$y_2(x) = 0.2e^{2x} (4\sin x - 3\cos x) = y'$$

Đặt $y_1 = y$, $y_2 = y'$ chuyển pt về hệ

$$\begin{cases} y_1' = y_2 \\ y_2' = \sin x e^{2x} - 2y_1 + 2y_2 \end{cases}$$

Điều kiện $y_1(0) = -0.4$, $y_2(0) = -0.6$

Công thức Euler

$$\begin{cases} y_{10} = -0.4 \\ y_{1k+1} = y_{1k} + 0.1 y_{2k} \\ y_{20} = -0.6 \\ y_{2k+1} = y_{2k} + 0.1 (\sin x_k e^{2x_k} - 2y_{1k} + 2y_{2k}) \end{cases}$$

x_k	y_{1k}	$y_1(x_k)$	y_{2k}	$y_2(x_k)=y'(x_k)$
0	-0.4	-0.4	-0.6	-0.6
0.1				
0.2				
0.3				
0.4				
0.5				

$$A=0$$

$$B=-0.4$$

$$C=-0.6$$

$$D=B+0.1C$$

$$C=C+0.1(\sin Ae^{2A} - 2B + 2C)$$

$$B=D$$

$$A=A+0.1$$